

Tudományos szövegalkotás

13. A (szak)dolgozatírás folyamata.

2022. 12. 19.

Biró Tamás, OR-ZSE

Checklist *avagy a félév összefoglalása*

- Mi pontosan a feladat?
- Leadási határidő? Leadás módja (pl. email)? Elvárt fájlformátum?
- Terjedelem? Mi számít bele (szóköz, lábjegyzet, bibliográfia, függelék...)?
- Formátum: margók, sortáv, sorok igazítása, betűtípus, betűméret...
- Milyen hivatkozási rendszert és milyen héber átírási rendszert kell használni?
- Van-e: fedőlap, oldalszámozás, ábrák számozása, bibliográfia?
- Esztétikus-e a tipográfia, elrendezés, tördelés? (Például fejezetek lap alján...)
- Helyesírás-ellenőrző bekapcsolva? Ellenőriztem a nyelvhelyességet?
- Ábrák, héber karakterek stb. rendben átmentek? (Pdfesítés!)

Checklist *avagy a félév összefoglalása*

- Szerepel a nevem a dolgozaton?
- Odafigyeltem a gondolatjelek és a kötőjelek közti különbségre?
- Vesszőket mindenhol kivettem? A központosítás körül szóközök úgy, ahogy kell?
- Elég gazdag a bibliográfiám?
- Nem követtem el plágiumot?
- Elég hosszú egy-egy bekezdés? Nem túl töredezett a stílus?
- A szöveg koherens, logikus módon van felépítve?
- A bevezetésben azt a kérdést tettem fel, amelyet utána megválaszolok?
Az összefoglalásban valóban azt foglalom össze, amiről írtam?

Példák a záró dolgozatban kijavítandó hibákra

- Bekezdések elején a behúzások legyenek egységesek, kivéve, a címek, alcímek, fejezetcímek utáni bekezdéseket (amennyiben követjük azt a szokást, hogy azokat nem húzzuk be).
- Egynél több szóköz két szó között.
- Szóközök megfelelők a központosítás körül.
- Gondolatjelek nem tapadnak.
- Egységes betűméret, betűtípus, sortávolság.
- ...

Példák a záró dolgozatban kijavítandó hibákra

- Egybeírás – különírás
- Elválasztási szabályok + tipográfiai konvenciók sorok végén
- Vesszők a tagmondatok között
- Vesszők a jelzők között; vesszők az értelmezők körül
- Idézésen belüli idézés, zárójelen belüli zárójel
- Nem törő szóköz
- Szerzői jog (cikk, könyv, disszertáció publikálása kapcsán)
- Érvelési hibák
- Héber szavak átírása

További checklist: etikai kérdések

Bővebben: későbbi tanulmányaik során + faggassák oktatóikat!

- Tudományetikai kérdések:
  - az alanyaimmal? *a kutatásom során etikusan járok el*
(pl. hozzájárulásukat kérem, nem sértem meg őket...)
  - a kutatásom tárgyával? (pl. előítéletmentesen közeledek hozzá...)
  - az adataimmal? (nem manipulálom a kapott eredményeket...)
  - a rám bízott információval? (pl. szenzitív személyes adatok, ipari titkok...)
- Szerzői jog
  - Nem követek el plágiumot? *Vannak: idézőjelek? forrásmegjelölések?*
  - Nem használok fel jogvédett anyagot (például képet, térképet illusztrációként)?
  - Kié a mű szerzői joga, ha cikket, könyvet publikálok: enyém, egyetemé vagy kiadóé?

A témától a kutatási kérdésig, majd annak megválaszolásáig: egy jó dolgozat szerkezete

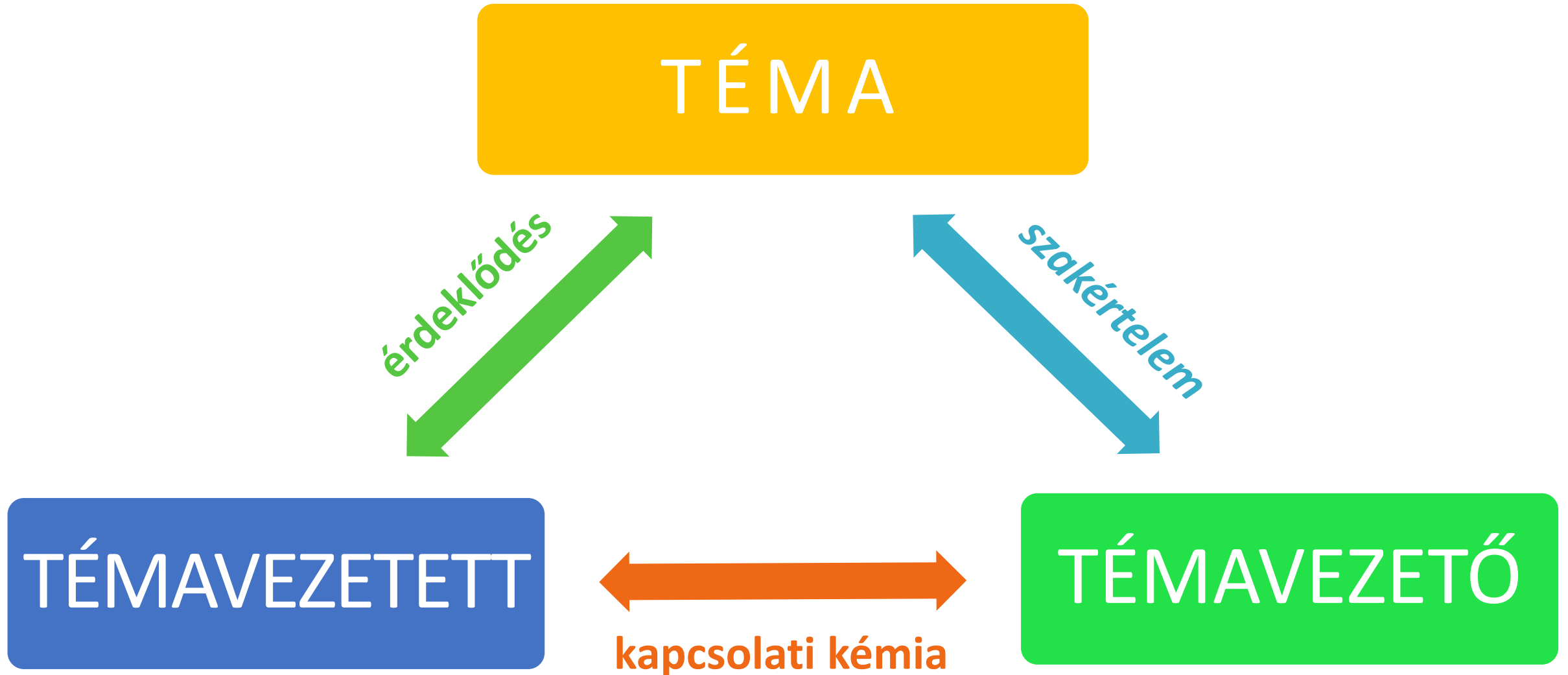
Biró Tamás, „A témától a kérdésig, majd a válaszig: Egy tudományos dolgozat szerkezete” (online tananyag, kézirat, 2020. november),
URL: <http://birot.web.elte.hu/tudszov/tematol-kerdesig.pdf>.

Biró Tamás, „Tanácsok dolgozatok írásához (bölcészeknek)” (online kézirat, 2015 körül), URL: <http://birot.web.elte.hu/?a=dolg>.

A témavezetés háromszöge
+ viszonyom a témámhoz

A témavezetés háromszöge

Érdeklődés: *tisztázzuk saját viszonyunkat a témához!*

- Valóban érdekel a téma?
- Vannak külső motivációim (is/csak)? (Például: CV-ben jól mutat.)
- Mi érdekel engem a témában?
  - Vajon a „tudományos megismerés vágya” ég bennem?
  - Vajon igazából „nem tudományosak” a motivációim (is/csak)?
    - ✓ Személyes múltbeli élmény feldolgozása
    - ✓ Meg szeretném jobbítani a világot
    - ✓ Vallási, etnikai, egyéb identitás
    - ✓ Bebizonyítom, h. a másik téved

Nem baj, ha nem csak tisztán tudományosak a motivációink. De

(1) legyünk ezzel tisztában, és (2) a dolgozatban reflektáljunk rá, vagy ne látszódjék!

Érdeklődés: *tisztázzuk saját viszonyunkat a témához!*

- Mennyit tudok a témáról? [Senki nem tud MINDENT!]
  - Eleget tudok, és ezért választottam magamnak egy még nyitott kérdést, egy *hot topic*-ot, egy feltáratlan területet.
  - Alig tudok valamit, többet szeretnék megtudni a témáról.
    - ↳ Sajnos még korai kutatásról beszélni, csak projekt alapú tanulásról. Témaválasztásban a témavezető segíthet.
- Honnan érkeztem a témához?
  - A módszertan felől, az általános jelenség felől, vagy egy konkrét eset felől?

Honnan érkeztem? Mások honnan érkeznek?

- Kutatási kérdés:

Miért nevezik Rákóczi útnak a Rákóczi utat?

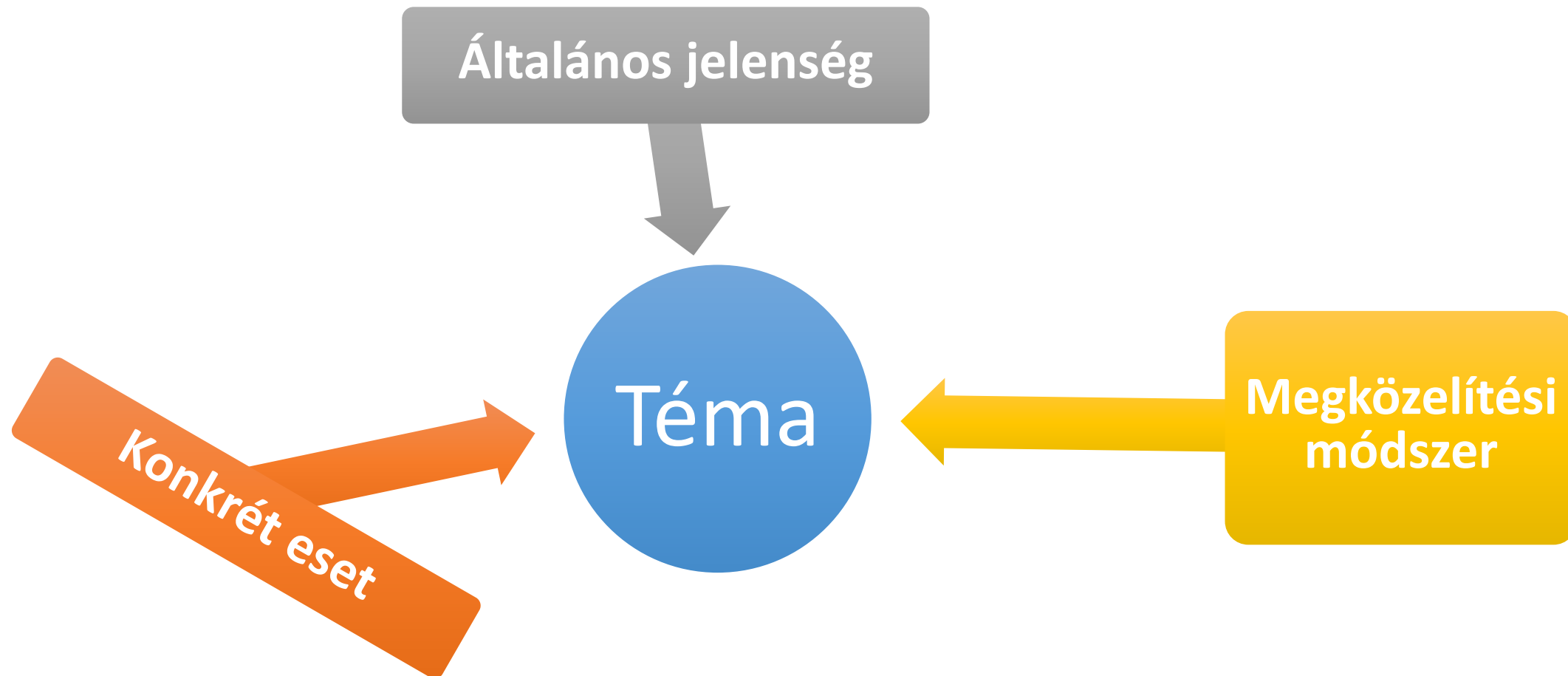
- Miért teszem fel ezt a kérdést?
  - Helytörténet: hogyan alakultak ki Budapest utcanevei?
  - Helytörténet: hogyan alakultak ki Budapest közterületei és közlekedési hálózata?
  - A nemzeti identitás története: milyen szerepet játszik II. Rákóczi Ferenc?
  - Pszicholingvisztika: miért rövidül le egy közterület elnevezése?
  - Városshociológia: milyen társadalmi rétegek költöznek egy nemesről elnevezett közterületre?

Honnan érkeztem? Mások honnan érkeznek?

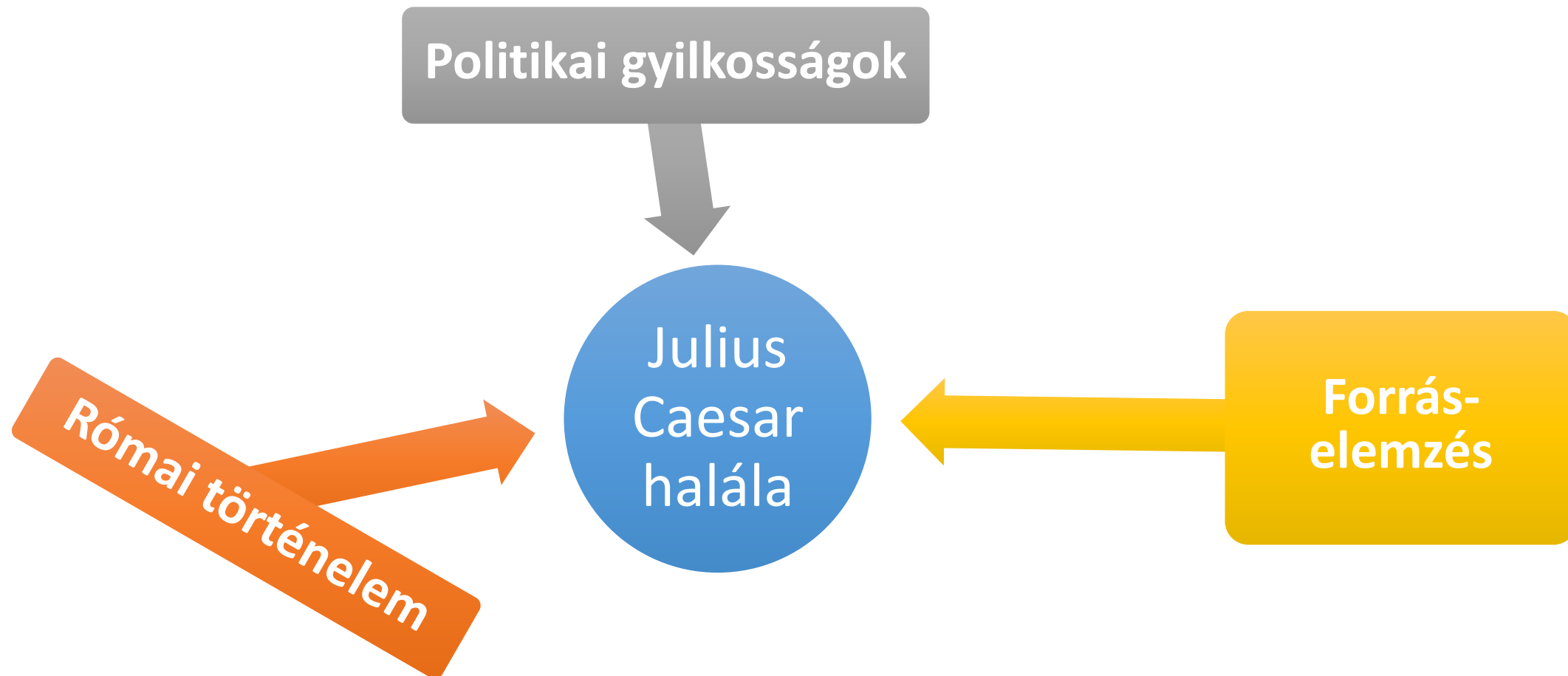
Miért fontos ez a kérdés?

- Irodalmazás: *hol mindenhol találok releváns irodalmat?*
- Az irodalom megértése: *a szerzőt mi motiválta?*
- Saját kutatás: *új látószögekkel gazdagíthatom a saját perspektívámat.*
- Kommunikáció: *az olvasót mi motiválja?*
Hogy kerülhető el az általam leírtak félreértése és félreértékelése?

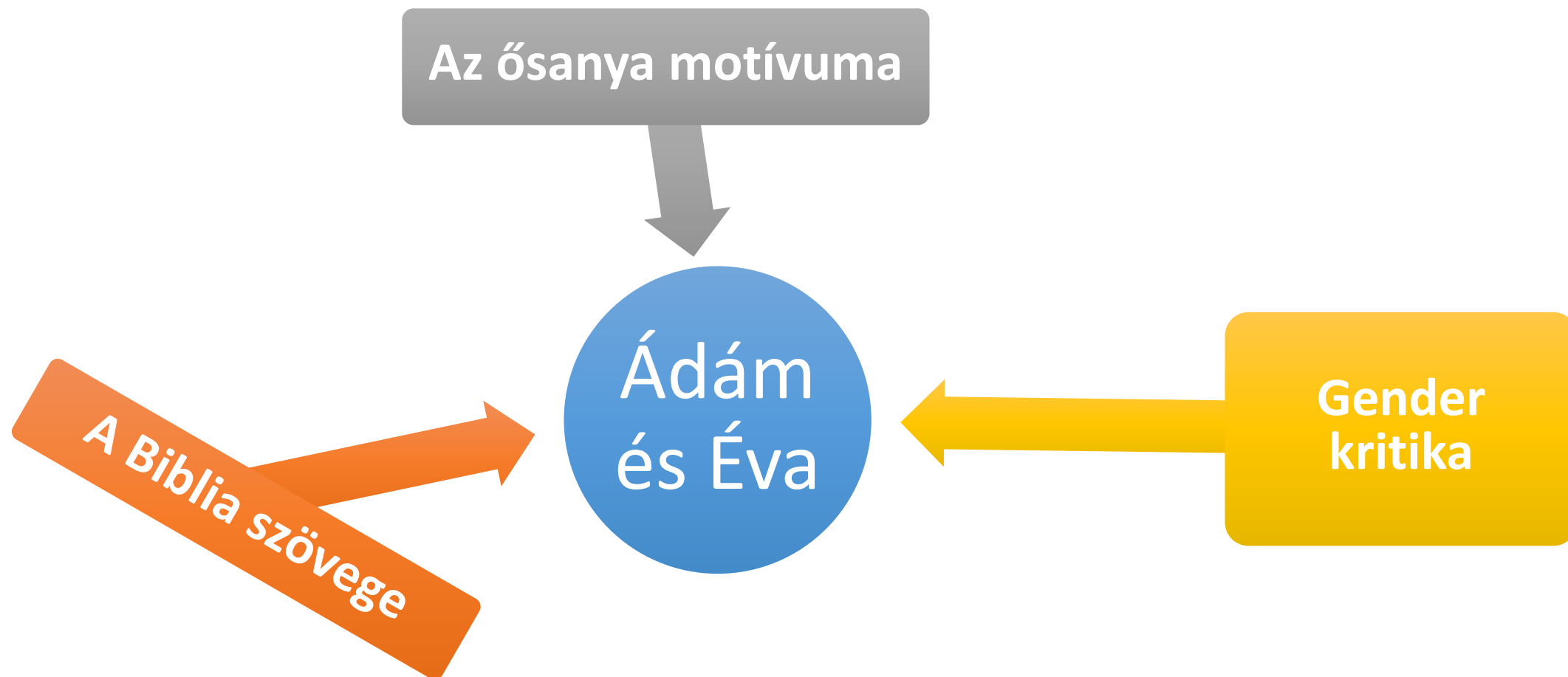
Honnan érkeztem? Mások honnan érkeznek?

Honnan érkeztem? Mások honnan érkeznek?

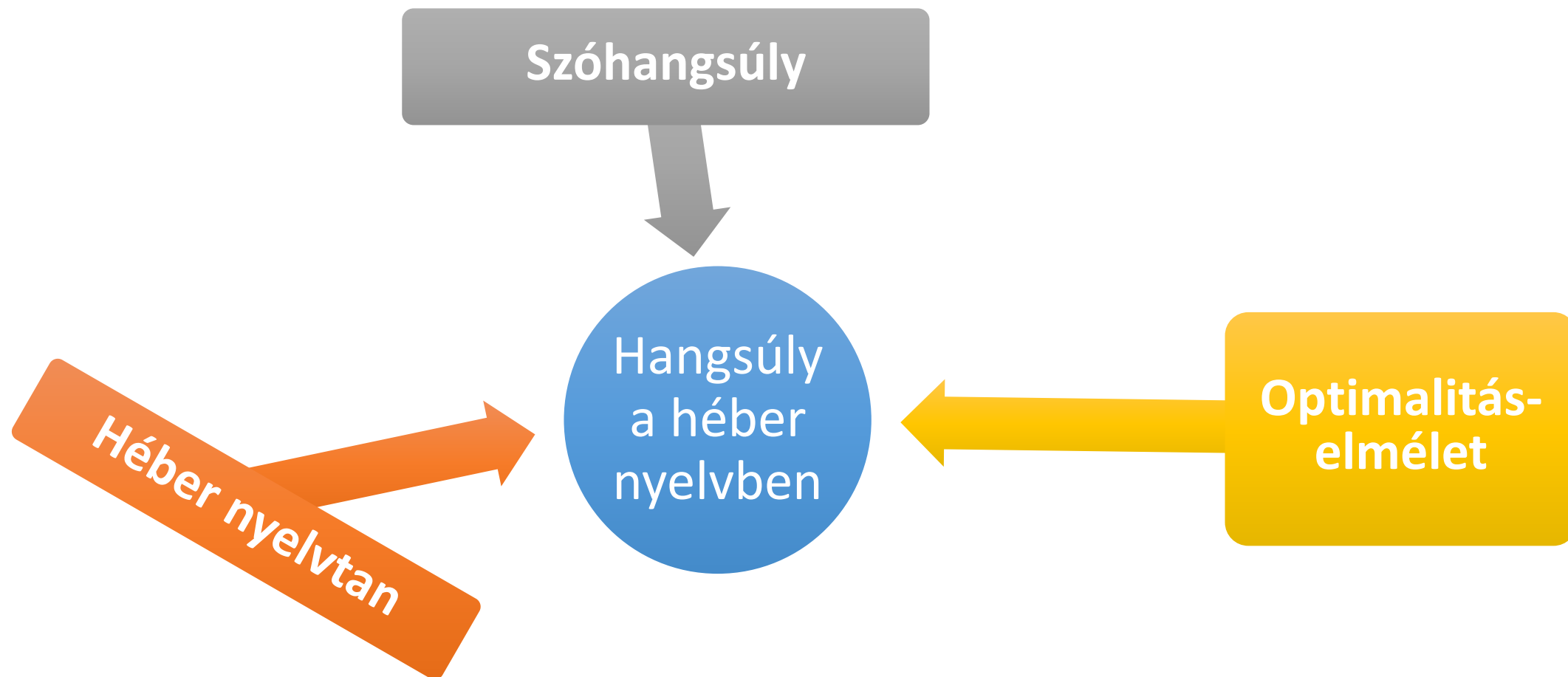

Honnan érkeztem? Mások honnan érkeznek?

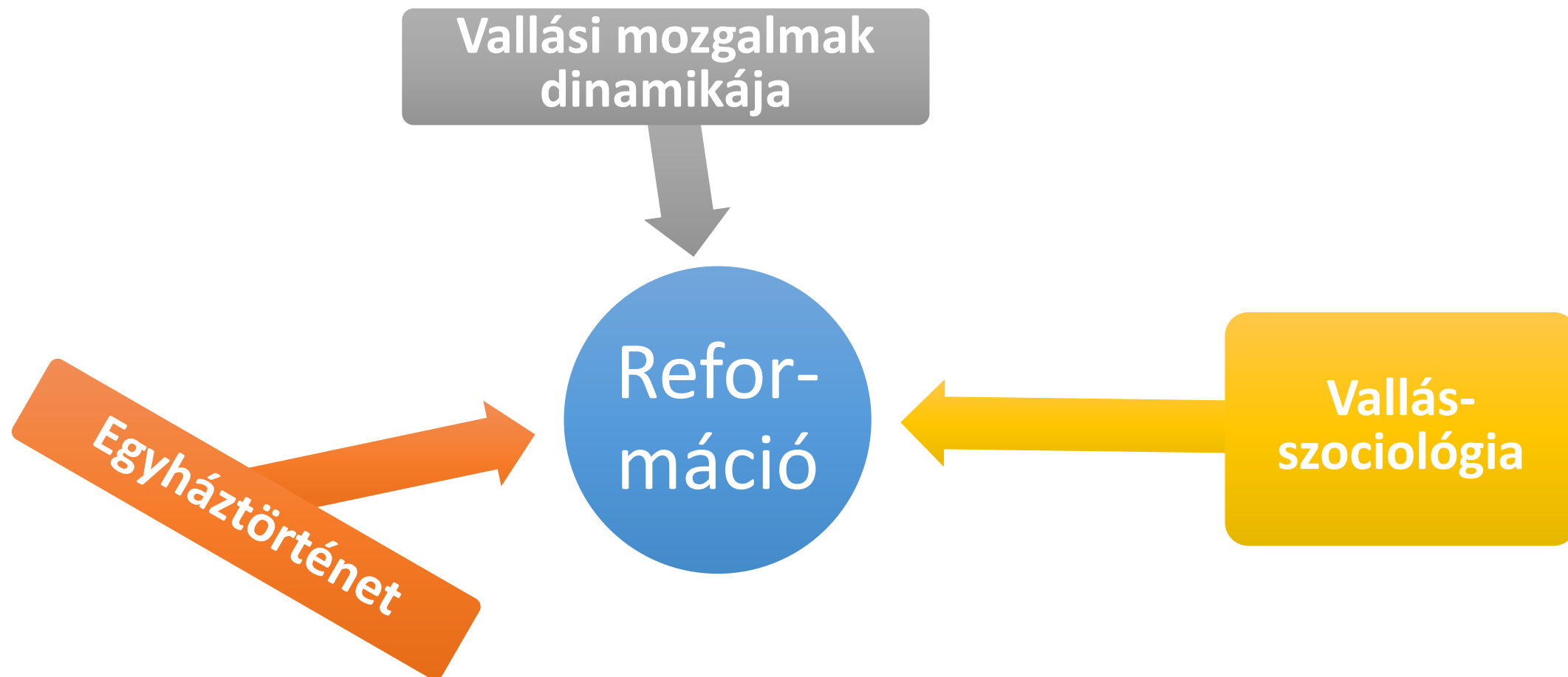

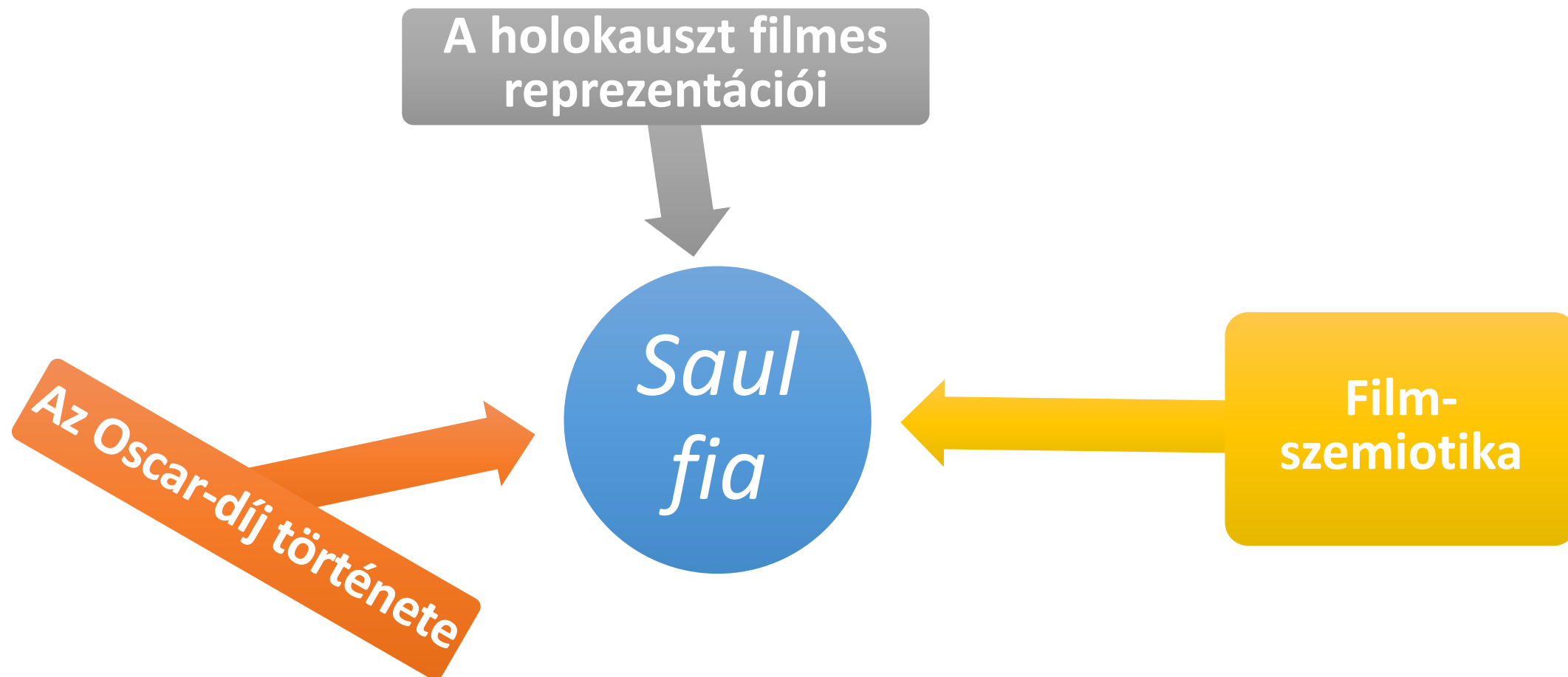
Honnan érkeztem? Mások honnan érkeznek?

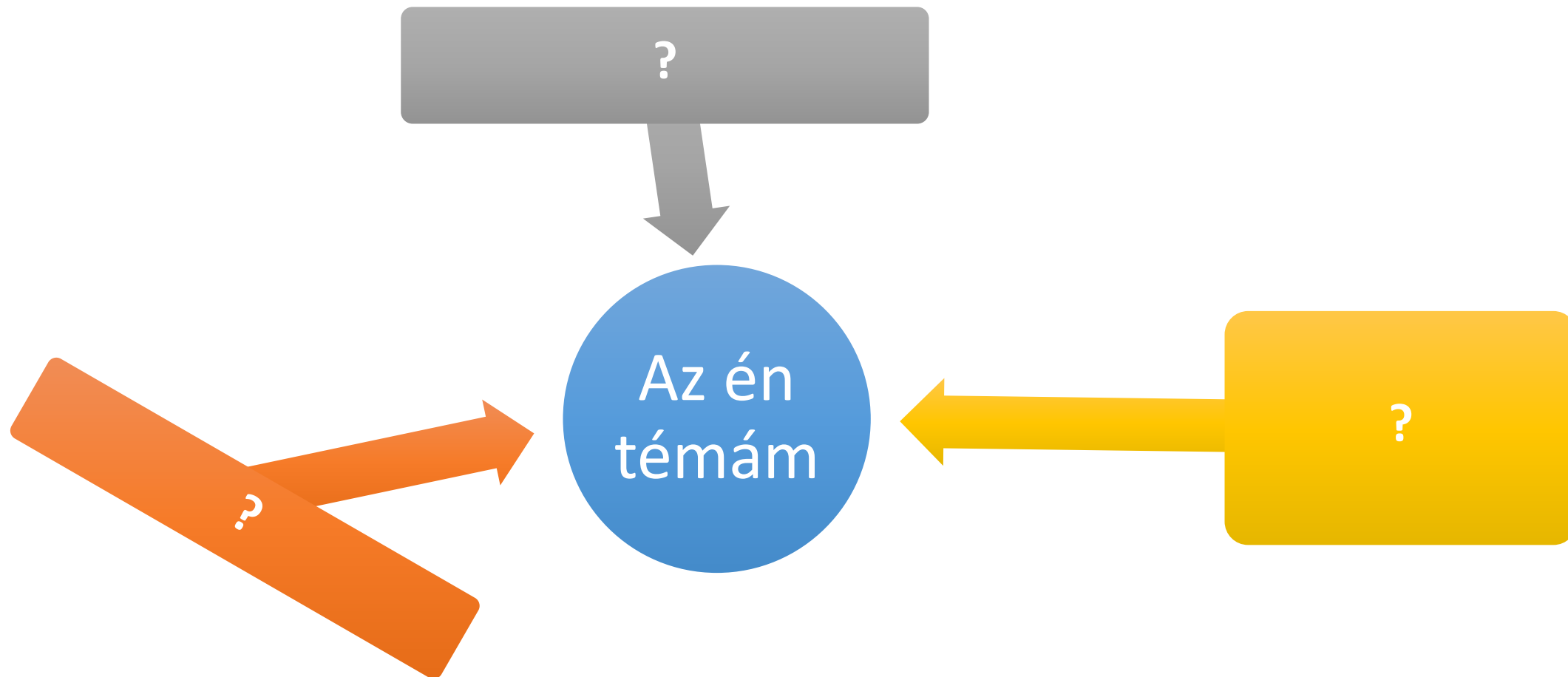
Honnan érkeztem? Mások honnan érkeznek?

Honnan érkeztem? Mások honnan érkeznek?

Honnan érkeztem? Mások honnan érkeznek?

Honnan érkeztem? Mások honnan érkeznek?

Forduljon a szomszédjához:

- *Soroljon fel három lehetséges irányt, amely felől valaki elérkezhet a témájához!*
- *Maga honnan érkezett?*
- *Ismer olyat, aki máshonnan érkezett?*

Az én
témám

Soha ne felejtse:

- *Ha ír valamit, olvasója (pl. bírálója) más irányból érkezhetett a témához!*
- *Ha olvas valami, a szerző más irányból érkezhetett a témához!*

A kutatási kérdéstől a dolgozatig

~~Témaválasztás~~

(szemináriumi dolgozat, szakdolgozat stb.)

Ne egy *témá***ról** írjanak,
hanem
egy *kérdés***t** válaszoljanak meg.

Ez a kérdés legyen:

- Pontosán megfogalmazva
- Körülhatárolva

A megválaszoláshoz vezető út legyen:

- Pontosán megfogalmazva
- Körülhatárolva
- Reális

Wikipedia: valamiről írnak.

Azonban a jövőben: egy kutatási kérdést válaszolnak meg.

Ne ragadjunk le a témánál!

A kutatási kérdés három szintje

1. Milyen (tágabb / szűkebb) téma érdekel engem?

- Miért érdekel engem? Személyes motiváció (*önismeret fontos, de nem tartozik másra*)
- Miért érdemes ezzel foglalkozni? Tudományos indok, társadalmi haszon

2. Mi az a kérdés, amit meg szeretnék válaszolni?

Jól megfogható legyen. Javaslat:

1. Hipotézis bizonyítása vagy cáfolata (= eldöntendő kérdés: igaz-e, hogy...); vagy
  2. Olyan kérdés, amelyre a lehetséges válaszok halmaza előre meghatározható
- + A kérdés minden szava jól definiált fogalom

3. Mi az a kérdés, amit meg tudok / meg fogok válaszolni?

- A rendelkezésre álló idő, eszközök, könyvtár, anyagi források... figyelembevételével

A kutatási kérdés

Kérdőszó	Válasz a következő halmazból
<i>Ki?</i>	{ a lehetséges személyek halmaza }
<i>Mennyi?</i>	{ a lehetséges számok halmaza }
<i>Mikor?</i>	{ a lehetséges időpontok halmaza }
<i>Milyen színű?</i>	{ a lehetséges színek halmaza }
<i>Igaz-e az, hogy?</i>	{ igen, nem }
<i>Miért?</i>	???
<i>Hogyan?</i>	???

HIPOTÉZIS

Hatos szerkezet

Mélyfúrás

Széles,
de felületés

Mély,
de szűk

- Bármennyire szeretné a témavezetőnk és a bírálónk:

Egy élet munkájával sem fogjuk tudni a témát kimeríteni!

➤ Ne hagyjuk magunkat megvezetni a „*még ezt is tedd bele*” kezdetű „jótanácsokkal”!

- A tudomány kooperatív tevékenység:
  - Sokan – együtt vagy egymástól függetlenül – hasonló (de nem azonos) kérdéseket válaszolnak meg, hol hasonló, hol nagyon eltérő módszerekkel.
  - A 21. századi tudomány mindennapjai: számos „mélyfúrás”.
  - *Új tudományos tudás* ezen mélyfúrások **meta-analízisével** keletkezik.

Thomas Kuhn:
*a normál tudomány,
mint rejtvényfejtés.*

Operacionalizálhatóság = *kutathatóság*

- Fogalom $\neq$ mérhető mennyiség. (Pl. *intelligencia* $\neq$ IQ.)
- **Operacionalizálás:** „azon konkrét lépések, műveletek meghatározása, melyeket egy bizonyos fogalom mérésére használunk (konkrét mérési eljárás).”
[Forrás: <http://idegen-szavak.hu/operacionaliz%C3%A1l%C3%A1s>]
- Bölcsészettudományi kontextusban, kicsit általánosítva:
általános kutatási kérdés $\rightarrow$ belátható időn belül, a rendelkezésemre álló eszközök segítségével, általam megválaszolható kérdés.
- A *miért?* és a *hogyan?* kezdetű kérdések a legizgalmasabbak, de:
  - Nehezen operacionalizálhatóak.
  - Ezért keressünk operacionalizálható kérdést, amelyet megkutatva, menet közben választ kaphatunk a *miért?* és *hogyan?* kérdésre is.

Operacionalizálhatóság — *néhány játékpélda*

HÁTTÉR: Az irodalom és a politika kapcsolata

TÉMA: [Mi volt] Petőfi Sándor szerepe 1848. március 15-én

KÉRDÉS: Vajon elszavalta Petőfi március 15-én a *Nemzeti dalt*?

{ igen, nem }

OPERACIONALIZÁLT KÉRDÉS: A PIM-ban lévő iratokban találunk-e bizonyítékot?

KUTATÁSI MÓDSZER: A PIM-ban lévő iratok áttanulmányozása

Operacionalizálhatóság — *néhány játékpélda*

HÁTTÉR: Gender-viszonyok a vallásokban

TÉMA: [Miből állt] a nő szerepe a hagyományos zsidóságban

KÉRDÉS: Mikor változott meg a nők zsinagógába járási szokása?

{ 1700, 1770, 1820... }

OPERACIONALIZÁLT KÉRDÉS: Női imák a koraújkori jiddis memoárirodalomban?

KUTATÁSI MÓDSZER: „Random” jiddis memoár-minta áttanulmányozása

Operacionalizálhatóság — *néhány játékpélda*

HÁTTÉR: Bibliai héber mondattan

TÉMA: Milyen szerepe van a szórendnek a Héber Bibliában?

KÉRDÉS: Mi a bibliai héber Chomsky definíciója szerinti alapszórendje?

{ VSO, SVO, SOV... }

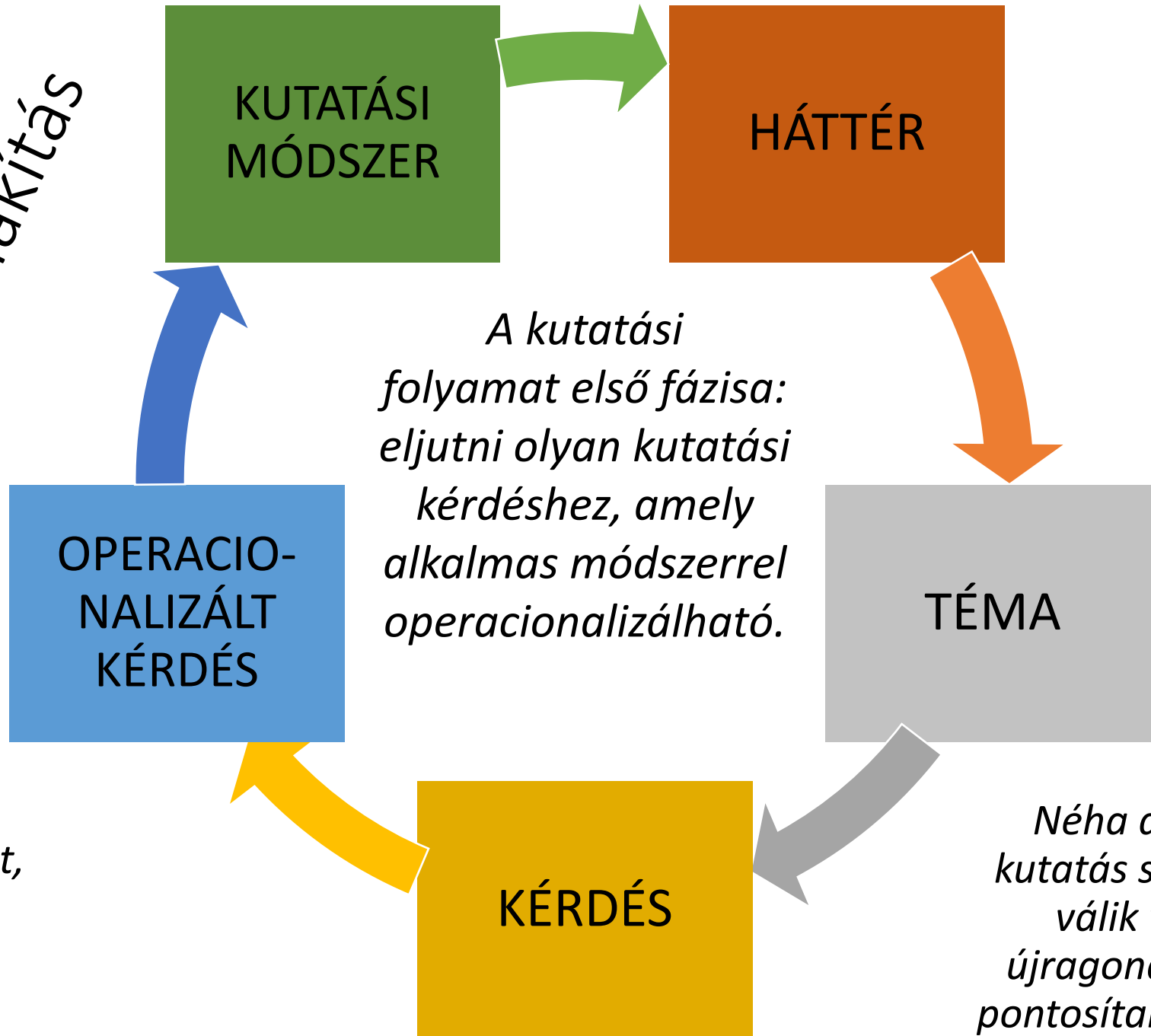
OPERACIONALIZÁLT KÉRDÉS: 1Mózes narratíváiban mi a főmondatok szórendje?

KUTATÁSI MÓDSZER: 1Mózes narratíváiból összegyűjtöm a főmondatokat.

*Operacionalizálás
= kutathatóvá alakítás*

Időigényes folyamat, a témavezető és a témavezetett interakciójával.

Néha a már megkezdett kutatás során is szükségessé válik visszalépni, azaz újragondolni és finomítani, pontosítani a kutatási kérdést.

A megfelelő módszertan megtalálása

- Ne csak a témához illeszkedjék, hanem:
  - Az előtanulmányaimhoz (vagy: képes vagyok rövid időn belül beletanulni).
  - A személyiségemhez (!).
  - A témavezető szakértelméhez, a tanszék (labor, könyvtár) felszereltségéhez.
- + Beleférjen a rendelkezésre álló időkeretbe és anyagi keretbe!
- A dolgozatban érvelni kell amellett, hogy **miért ez a módszertan** a legmegfelelőbb az adott kutatási kérdés megtalálásához.
- Na de...

Amikor a mi művünket olvassák...

- Cél, hogy a szomszéd néni is megértse... *Tényleg?*
- Valójában a témavezetőm sem érti. *Miért?*

Marketingszemlélet:

- Mit akarok elérni? Mi a célom?

Diplomát szerezni

*Hogy elolvassák és
lehivatkozzák
a cikkemet*

Hogy meggyőzzem őket az igazamról

*Hogy okosnak
gondoljanak*

*Hogy megkapjam
álmaim állását*

Hogy megcáfoljam X-et

- Ki a célközönségem annak érdekében, hogy elérjem a célomat?

Amikor a mi művünket olvassák...

- Átmegy az üzenetem?

BT: saját ízlésem szerint, amely az angolszász tudományos kultúrán alakult ki... de a 21. században ez a domináns tudományos kultúra!

- Merjünk didaktikusnak lenni!
- Pragmatikus angolszász kultúra: mindent explicitté teszünk, nem bízunk az olvasóra a finom utalásaink megfejtését.
- Emeljük ki az új eredményeket, a saját gondolatainkat, stb.
- Explicit módon: erről lesz szó + erről van szó + erről volt szó!

A nagyon külső szem

- Laikus fogalmakra lefordítva: mit jelent az új eredményem?
- Mit nem ért a laikus?

Tényeket:	<i>mi is történt 1526-ban?</i>
Fogalmakat:	<i>mi is a „logogramma”?</i>
Gondolkodásmódot:	<i>miért következik ebből ez?</i>
Motivációt:	<i>miért érdekes ez az egész?</i>
- Mire jó? Mi a társadalmi hasznossága? Miért támogassák az adófizetők?
Mi közöm hozzá, miért releváns nekem, miért figyeljek oda?

Összefoglalás

- Kutatási kérdés:

Rossz kérdés: *miről akarok írni?*

Helyette: *mit szeretnék → tudok → fogok megválaszolni?*

- Miért érdekel ez engem? Mi motivál? Honnan jövök?

Három irány: *általános jelenség + konkrét eset + módszer.*

- Hatos szerkezet:

(1) *Háttér* > *téma* > (2) *kutatási kérdés* + (3) *módszer*

→ (4) *eredmények* → (5) *a kérdés megválaszolása*

→ (6) *visszacsatolás a témához + nyitva hagyott kérdések.*

Köszönöm az egész féléves figyelmet!